

staan — dat ik aan ieder, die me een of ander vraag, een antwoord geef, laat staan, dat het mij mogelijk zou zijn een juist antwoord te weten. De portkosten, die een inzender maakt, worden natuurlijk vergoed, maar ook wanneer men een postzegel voor antwoord insluit, kan ik niet beloven, dat men steeds antwoord zal ontvangen. Wel wil ik natuurlijk overwegen, of een opmerking of vraag belangrijk genoeg is om er een verdere correspondentie, ter verkrijging van meer materiaal, over te voeren.

En nu nog een opmerking.

Misschien zal iemand deze wijze van doen vrij bedenkelijk vinden.

Men zal zeggen: zoo, gaat dat zoo maar? Is dat wel wetenschappelijk, dat men ieder maar wat laat vertellen, en maar opgaven laat doen? En dat men dan die opgaven gaat gebruiken?

Ik zou zeggen: laat dat, mijn lezer, over voor hen, die het materiaal wetenschappelijk zullen hebben te verwerken. Zij moeten in elk geval met genoeg onderscheidingsvermogen gewapend zijn, om hier niet te groote vergissingen te maken. Telkens weer blijkt, dat de religieuze volkskunde bij uitstek het vak is waar het aankomt op het „goed onderscheiden”. En dat doet ieder, die allerlei gegevens op dit terrein heeft te verwerken vanzelf wel.

Nu zou ik zeer gaarne willen, dat men aan mijn verzoek gehoor gaf.

Het is hier niet de plaats om in den breede uiteen te zetten welk een betekenis allerlei gegevens voor de religieuze volkskunde kunnen hebben; ook kan ik hier niet verder ingaan op een reformatie van de studie van de ambtelijke theologie juist in verband ook met de religieuze volkskunde. Maar dit kan gerust worden verklaard: zal de wetenschappelijke beoefening van de ambtelijke theologie haar echt wetenschappelijk karakter, en onder ons ook haar specifiek gereformeerd karakter handhaven (ja in sommige opzichten moet ik zeggen: herkriggen), dan is het noodig, dat de studie van de religieuze volkskunde door onze mensen niet wordt verzuimd. Zij redt de ambtelijke theologie niet alleen. Maar zonder haar kan toch ook weer de ambtelijke theologie niet worden wat zij zijn moet: een volkomen gelijkberechtigd deel van het theologisch organisme — vergeef me het germanisme — deze gelijkberechtigting is inderdaad „made in Germany”.

Zal de ambtelijke theologie wetenschap blijven, dan heeft ze de religieuze volkskunde noodig. En die weer heeft U allen noodig, die van God een goed verstand en een goede opmerkingsgave hebt gekregen.

Resumeerende zeggen we, dat er naar ons inzien, behalve op wat algemeen omtrent dit vak van wetenschap bekend is, onder ons de nadruk op moet vallen dat:

- a. de methode der religieuze volkskunde principieel worde bepaald als de genetisch-inductieve;
- b. de religieuze volkskunde scherp onderscheide tusschen wat religio falsa en religio vera is;
- c. de ambtelijke theologie dit terrein van wetenschap voor zich noodzakelijk heeft te verklaren;
- d. de beoefening van deze wetenschap met meer

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

XII.

Door de corypheën der moderne richting werd Dr. Kuyper's *Fata Morgana* destijds niet hooggeacht begroet.

De ex-predikant Cd. Busken Huet schreef er in *De Gids* nog het meest waardeerd over:

Er behoort in een tijd als den tegenwoordigen vrij wat geestkracht en opgewektheid toe, om met zooveel vuur, als de heer Kuyper dit doet, voor het oude geloof in de bres te springen.

Uit de jongste geschriften van den heer Groen van Prinsterer weet men, dat Dr. Kuyper een der antirevolutionaire kandidaten voor de Tweede Kamer is; uit de statistiek der verkiezingen in Juni 1871, dat hij in meer dan één distrikt voor die betrekking in aanmerking is gekomen; uit de *Heraut*, dat hij met de hoofdredactie van dit weldra in een dagblad herschapen kerkelijk weekblad zich belast heeft; uit de lijst der predikanten te Amsterdam, dat hij daar ter stede als leeraar bij de Hervormden dienst doet.

Wie echter meent, dat zijne voorlezing het werk van een staatkundig ijveraar, een kerkelijk demagoog, een gekijk hoofdartikel-schrijver is, vergist zich. Of schoon rijklijk gekruid met theologische termen, gelijk het onderwerp dit medebrengt, komt er in het boekje geen eigen schuld, of geloofsbelijdenis voor; geen dier pijnlijke bladzijden waar men de openbare markt als biechtvertrek ziet gebruiken, en de geheimste verborgenheden van leven of gevoel moet uitnemen ten aanhoore eener gapende menigte. Het is, in den goeden zin des woords een wereldsch geschrift, van het begin tot het einde gewijd aan de kritiek van een door den schrijver misprozen verschijnsel op geestelijk gebied, doch waarin men tevens van de eerste tot de laatste bladzijde, zoo niet het hart, dan toch de geestdrift voelt kloppen van iemand, die blaakt van ingenomenheid met de protestantische orthodoxie van den nieuwen tijd.

Had, met dat al, in zijne beoordeeling van hetgeen hij „het modernisme” noemt, evenals men zulks bij hem behoort te doen, de heer Kuyper

kracht, dan tot dusver geschiedde, worde aangevat, juist met het oog op het al verder voortdringen van de z.g. cultuur.

J. WATERINK.

UIT DE SCHRIFT.

Persoonlijkheid.

„Deze heeft van haar gebrek, al wat zij had, daarin geworpen, haren ganachen leefocht!”
Marc. 19: 44b.

Dit was een persoonlijke daad.

Niemand dwong deze weduwe om alles te geven. Had ze om raad gevraagd, men zou gezegd hebben, houd maar wat ge hebt of geef slechts een deel aan den Heere.

Maar zij zegt: Alles of niets is voor den Heere, en ik kies: Alles.

Het zieleleven heeft zijn departementen, en elk wil zijn aandeel van het budget hebben. Vooral wanneer het zoo laag staat.

Want wat zijn twee kwadranten, elk ter waarde van een cent in onze munt.

De afdeeling voeding kan ze alleen wel op. Kleeding vraagt nog meer. Genotmiddelen lachen om zulk een klein bedrag. En dan komen nog huis-huur, verwarming, belasting enz.

Maar het „zelf” de leider van al die departementen zegt hier: gij krijgt ditmaal niets van de inkomsten.

Ik heb lief, want de Heere hoort mijne stem, mijne smeekingen.

Ik wil mijn liefde betoonen in daden; al het andere kan wachten, dit werk alleen niet.

Ik waag het er op, om mij van alle inkomsten te ontdoen, want mijn God en mijn hart gaan elkaar tegemoet met geschenken.

Dat zal een feest zijn, ook al is er geen rund op stal.

Jezus sloeg die zelfopenbaring gade.

Hij zat bij de offerkist aan de deur des tempels, vermoed of moedeloos of misschien beide.

't Was zijn laatste dag in 's Vaders bedehuis. Drie deputaties, die Zijn ondergang zochten, had Hij moeten antwoorden.

Toen had Hij Zijn „wee” uitgesproken.

De klieken zouden voortaan het waarschuwend klokken van de moederhen niet meer hooren.

En toen volgde de eenzaamheid.

Jezus zit alleen bij de deur des tempels.

Het is alsof Hij maar niet kan scheiden.

Zijn oog weidt nog over de woelende menigte in den voorhof, of er ook bij zijn die den Vader kennen en de stem des Zoons hooren.

Maar 't komt uit een andere richting hetgeen Hij zoekt.

Van buiten komt iemand in, op weg naar den voorhof der vrouwen.

Aan het kleed is ze te herkennen als eene rouwdragende weduwe. Aan hetgeen ze zegt, wellicht tot een van hare kinderen, bemerkt Jezus, dat ze alles wat ze bezit gaat offeren.

Hier is het, wat Hij zoekt. Een hart waarin door

onderscheiden tusschen wetenschap en durven, tusschen studie en zedijken moed, hij zou tot andere resultaten gekomen zijn en zijne lezing vermoedelijk niet hebben laten drukken. Nu hij de moderne theologie als kerkelijk verschijnsel voordurend met de wetenschappelijke rigting van dien naam verwisselt; hij zelf onophoudelijk een anderen Säber voor eene andere Fata Morgana in de plaats stelt; nu mist zijn betoog de eigenaardige kracht, waaraan ook ongewijden gevoelen, dat iemand het regt en de waarheid aan zijne zijde heeft. *Litt. Pant. en Krit.* Deel XV, blz. 162-170.

Erger maakte het Dr. G. van Gorkum, de man, die in *Los en Vast* telkens met handigen zwier en geharnaste vaardigheid den handschoen opnam, door de tegenstanders der moderne richting in het strijdperk geworpen. Hij nam in dat tijdschrift ook Dr. Kuyper's „*Fata Morgana*” onderhanden, en beschuldigde hem van oppervlakkigheid, onbillijkheid en onwaarheid.

De inleiding van zijn recensie, die ruim 100 bladzijden telt (*Los en Vast*, 1871, blz. 293 en 395) zegt over den persoon van Dr. Kuyper het volgende:

Van Dr. Kuyper in 't bijzonder geldt dat hij, als woordvoerder der orthodoxie te onzent, een zeer geïsoleerde positie inneemt. Met besluiten afkeer van alle fusie der verschillende fracties is hij vooralsnog, om zoo te zeggen, een fractie op zichzelf, en wel zulk een, die er prijs op stelt, en ook slag van heeft, haar *quant-à-moi* met hijkans preciese zorgvuldigheid te bewaren. In het algemeen verbond der supranaturalisten tegen den gemeenschappelijken vijand heeft hij, meer dan een der geallieerden, zijn bepaalde reserves, zoozeer zelfs, dat hij in het oog van dezen gedurig een soort van spelbreker dreigt te worden, of, om bij het beeld te blijven, een bondgenoot, aan wien men eigenlijk meer last beleeft dan genoegen. Inderdaad zoekt de heer Kuyper, op nagenoeg dezelfde eigenaardige manier als Groen van Prinsterer, zijn kracht in zeker isolement, en ik houd het er voor, dat deze bijzonderheid niet weinig heeft meegewerkt om binnen hietal tijds zijn naam op veler tong te brengen.

Ook in de lezing over (of tegen) „het modernisme” komt gezegde eigenaardigheid van den heer Kuyper

genade de zonde aan banden ligt. Een ziel, waarin de Heilige Geest alle behoeften ondergeschikt heeft gemaakt aan den drang van het zelf naar liefde en liefdesbetoon. Een persoonlijkheid, die het materiële dienstbaar weet te maken aan het ideële leven.

Die Geest der liefde is de antipode van Satan. Om dien Geest te verwerven wil Jezus gaarne sterven.

Geen toevallige ontmoeting heeft Jezus hier.

Zijn weg is afgebakend in Gods raad.

Deze eindigt bij het kruis, omdat hij volbracht is.

Zoo ontvangt Jezus in Zijn eenzaamheid versterking.

De weduwe is onbewust het middel daartoe.

Ja waarlijk, er gaat meer kracht uit van eene godvruchtige persoonlijkheid dan deze zelf weet.

En hoe eenvoudig kiest God Zijne teekenen waardoor Hij de Zijnen wil sterken. Van een zijde vanwaar men die allerminst zou verwachten.

Hoe bemoedigend voor den arme, den treurende.

Ook zijn ontmoetingen zijn niet toevallig.

Onze lage stand in de maatschappij is uit het besluit Gods tot Zijne eer.

In armoede is een roeping Gods te vervullen. Rijkdom is meer een verzoeking, armoede meer een beproeving op den levensweg.

Als de menschen ons verlaten, de nooden in eigen huis nippen, de ziel om het allernoodigste vraagt, en de vijand ons hoont: waar is nu uw God?

In dien strijd gaat te gronde hij, die met den stroom meedrijft, want de wereld haat ontbering. Ook zinkt weg in de wateren van smart al wie in eigen kracht strijdt, want hij is niet opgewassen tegen al deze krachtige onluststemmingen.

Maar de christelijke persoonlijkheid staat nog, de lendenen omgord hebbende.

Ze zegt tot al die stemmen: Zwijgt stil, ik weet het ook wel. Maar eerst moet ik met mijn God spreken. Hoort zijn liefkoozen!

Hij zegt: Ik heb u lief, Ik geef u alles wat Ik heb, Mijn eeniggeboren Zoon, om u te redden van de zonde, Mijn laatste penning.

Ik zeg: Wien heb ik nevens U in den hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde! Hier zijn mijn laatste penningkens. Heere, gij weet alle dingen, gij weet dat ik U liefheb.

's-Grav.

L.

KERKELIJK LEVEN.

Twee klippen.

XII.

In deze artikelen zal gehandeld worden over het Kerkisme en het kerkelijk Indifferentisme. Eerst over het Kerkisme. In verschillende vormen komt dit voor. Vooreerst, wanneer iemand beweert, dat er buiten zijn kerk geen zaligheid is. Vervolgens, wanneer hij het instituut, waartoe hij behoort, als de alleen ware kerk beschouwt en alle andere valsch noemt. Ten derde, wanneer hij in zijn kerk niet ziet de

niet onduidelijk aan den dag. Immers, hoewel die lezing, gelijk ons nader bliken zal, zeer weinig of niets, tegen de bestreden richting aanvoert, wat niet al minstens honderdmaal was gezegd — geeft toch de auteur schier doorlopend den indruk als ware er in den lande, om zoo te spreken, van de moderne theologie nog niet gekikt en als achte hij 't hoog tijd dat eindelijk met haar werd afgerekend. Zulk een houding is, zoo gij wilt, de schaduwzij van zeker isolement. Ook zou zij al te naef zijn bijaldien ze niet wat anders ware. Doch ze geeft niettemin een prestige van oorspronkelijkheid, een voorkomen van zelfstandigheid en zelfvertrouwen, waardoor aan sommige volksleiders in sommige kringen reeds dadelijk geen klein succes wordt verzekerd. Hiermee wil ik geenszins ontkend hebben, dat er wezenlijke kracht en zelfvertrouwen in den auteur der „*Fata Morgana*” zouden schuilen. Ik geloof aan zijn kracht en ben ten volle verzekerd van zijn vrijmoedigheid. Wat de laatste betreft, zoo iemand mij kwam zeggen, dat Dr. Kuyper's vrijmoedigheid alleen geveenaard wordt door 's mans belezenheid, ik zou het wel niet toestemmen, doch verbaasd worden door zulk eene verklaring zou ik evenmin. De zaak is, dat wie zich in onzen tijd met schijnbaar semi-etische onverzettelijkheid van het grooter deel der menschen, zelfs van zijn naastbestaanden in de geestelijke maatschap, isoleert, dus doende ook onwillekeurig poseert en daardoor alleen reeds bij menigeen imponeert.

In de *Vox Studiosorum*, het studenten-tijdschrift, kon men daarna lezen, dat Dr. van Gorkum, ook blijkens zijn kritiek op Kuyper's „*Fata Morgana*”, lust heeft in „krabben en bijten en snijden en doorsnijden”. Zelf las Dr. Kuyper Van Gorkum's invective niet. En hij gaf daarvan in *Confidentie*, blz. 18, aldus rekenschap:

Komt er iets tegen mij uit, dan hoor ik eerst van anderen, uit wat hoek de wind waait, en zeggen mij dan, gelijk in het onderhavig geval, modernen en orthodoxen beiden, dat de uitval tegen alle ridderlijke costumen zondigt, dan stel ik mij niet-lezen tot plicht. Ik ken mijn hart. Ik weet, dat het zaad der bitterheid ook in den bodem mijner ziel een akker vindt, die goede vrucht beoogt, en ik acht dat niemand met een vrij geweten bidden mag: Heer! leid mij niet in verzoeking! —

Er zijn rentisme, Men re manier, Men de elk kerk, Men b meene, Doch welke hebben, In onze voor, dat meer of Fransche Zij gel Verma men toel heerlijker Waaro één klap heil als sitie bed Het be oogenblit nemen. Als me die kerk verwarde Herinn het vaak gedrag d

die d een den hieru

Verder dernis telijk g beoord Gronin 1872. l Amsterdam overlijden Voorts w „hougmoe naar het schreven, is wegges hier „een heid” ge wordt he kans voor beschuld publiek, t aan aard Dr Kuy Standa dit vlugs waarin d niet tege peitte.

Wat o de triomf kritiek ov als Dr K Hoe h Uden Ma nen's krit onderzoek terwijl D onsterfeli En ook over het nis hem

iel, waarin
chikt heeft
r liefde en
het mate-
het ideale

van Satan.
us gaarne

hier.

blbracht is,
id verster-

laartoe.

van eene
zelf weet.
enen waar-
zijde van-

treurende.
allig.

uit het be-
vervullen.

oede meer

en in eigen
ste vraagt.

uw God?

met den

ontbering.

al wie in
pgewassen

en.

staat nog,

il, ik weet

mijn God

vat Ik heb,

en van de

en hemel?

! Hier zijn

et alle din-

L.

en over het

en.

por.

at er bonten

tunt, waar-

k beschouwt

niet ziet de

hoewel die

er weinig of

art, wat niet

geeft toch

ik als ware

de moderne

hij 't hoog

ekend. Zulk

duwzij van

zijn bijaldien

ft niettemin

een voor-

ruwen, waar-

nige kringen

ben, dat er

den auteur

geloof aan

rd van zijn

zoo iemand

moedigheid

beledenheid,

h verbaasd

en ik even-

en tijd met

id van het

zijn naast-

meest zuivere, maar de zuivere, wanneer hij haar

zuiverheid niet relatief, maar absoluut opvat.

Ten vierde, wanneer hij politiek, schoolwezen, weten-

schap en kunst en zoo menig ander levenssterren

afhankelijk maakt van de institutaire kerk.

Ten vijfde, wanneer men zijn lidmaatschap der

geïnstitueerde kerk praktisch gemoedzaam acht om

het eeuwige leven te beërven.

Alnu dient gowaarschuwd tegen het kerkelijk In-

differentisme.

Vooraf wenschen we er op te wijzen, wat hiermee

niet wordt bedoeld.

Men mag er niet toe rekenen de toenemende on-

kerkelijkheid in onze dagen, want het woord zegt

het zelf, dat van kerkelijk Indifferentisme hierbij

geen sprake kan zijn.

Ook mag hier niet gedacht worden aan die buiten-

landse stroomingen, die van het kerkelijk instituut

als zoodanig niets meer weten willen.

Het kerkelijk Indifferentisme komt op uit de over-

schatting van het leerstuk der heilige algemeene

christelijke kerk. De kerk, in haar aardse verschij-

ningen, wordt tot bijzaak gedegradeerd.

Het meest konsekwente Indifferentisme stelt alle

nuttende kerken met haar kansels, ambten en

belijdenissen op één en dezelfde lijn.

Onderzoeken we de argumenten, die vóór het In-

differentisme worden aangevoerd.

Een van de meest gebruikte argumenten is wel dit:

Christus zal in den dag des oordeels niet vragen,

tot welke kerk als instituut zij hebt behoord. Dit houdt

evenwel geen steek. Christus zelf heeft de insti-

tutaire kerk ingesteld. Kan de kerk als instituut

Hem dan ooit onverschillig worden?

Kerkelijk Indifferentisme gaat gewoonlijk voor uit,

door, maar is integendeel kortzichtig en beperkt

van blik. Het bepaalt zich tot het tegenwoordige

en negeert de historie. Historische studie zou nitwijken,

hoe achter de kerkelijke verschillen een strijd om

de waarheid ligt.

Er zijn echter ook vormen van kerkelijk indiffe-

rentisme, welke men met moeite ernstig nemen kan.

Men redeneert daarbij wel op ongeveer dezelfde

manier, als wij totnogtoe bespraken.

Men doet scherp uitkomen het betrekkelijke van

elk kerkelijk instituut.

Men beroept zich evengoed op de heilige, alge-

meene, christelijke kerk.

Doch men poogt daarmee praktijken te dekken,

welke allerlei willekeurige motieven achter zich

hebben.

In onze groote steden komt het niet zoo zelden

voor, dat jongelui, die een taalacte willen behalen,

meer of minder geregeld naar de Engelsche of

Fransche kerk gaan.

Zij gebruiken den kerkdienst als taalcursus.

Vermaant men hen, dan verweren zij zich, dat

men toch ook in vreemde talen wel God kan ver-

heerlijken.

Waarom zou het verboden zijn twee vliegen in

één klap te slaan en tegelijk op het geestelijke

heil als op hun toekomstige maatschappelijke po-

sitie bedacht te zijn?

Het behoeft geen betoog, dat zij het op dat

oogenblik met hun geestelijk heil niet erg nauw

nemen.

Als men hen aantoon, hoe het modernisme in

die kerk is binnen gedrongen, geven zij de meest

verwarde antwoorden.

Herinnert men hen aan hun belijdenis, dan dringt

het vaak niet tot hen door, hoe hun kerkelijk

gedrag door ontrouw wordt gekenmerkt.

die de zelfbeheersching mist om het gif van zulk

een geschrift onaangetoerd te laten. Ik heb dit

den heer Van Gorkum zelf gezegd. Gij begrijpt

hieruit tevens, waarom ik geen anti-kritiek gaf.

Verder verscheen nog een brochure: Het Mo-

dernisme, een Fata Morgana op christ-

elijk gebied. Lezing van Dr A. Kuyper,

beoordeeld door H. Uden Masman Jr. te

Groningen, bij Van Bolhuis Hoitsma,

1872. Daarin wordt Dr Kuyper genoemd „onze

Amsterdamsche doodbidder”, die der wereld het

Eerlijkheidshalve geven zij soms toe, dat zij daar

geen zielevoedsel ontvangen, maar dit schijnt hun

niet te hinderen.

De gedachte aan hun examen achtervolgt hen,

tot in de kerk toe.

De meest zuivere kerk en de volstrekte gehoor-

zaamheid aan Christus zijn in hun bewustzijnsver-

nauwing tot klanken geworden.

Eerzucht en materialisme bepalen hun oordeel

over de kerk als instituut.

En zijn ze voor het eene examen geslaagd, dan

bereiden ze zich weer voor het andere voor.

Dan krijgt een andere kerk weer de klandisie.

Totdat zij afgestudeerd zijn.

Maar dan hebben zij in den regel ook de liefde

tot eigen kerk verloren.

Zij deelen zich maar al te dikwijls in bij de

intellectueelen, die boven de kerk verheven zijn.

Hun spraak maakt hen aanstands openbaar.

In een ander geval is het het kunstgevoel, dat tot

kerkelijk indifferentisme leidt.

Ook hier begint het euvel niet zelden zich in

de jeugd reeds te openbaren.

Jongelui van buitengewoon, ook wel van mid-

delmatischen, zelfs van benedenmatischen muzikalen

aanleg gaan naar kerken, waar uitnemende orga-

nisten het klavier bespelen.

Of ook voelen zij zich aangetrokken tot het litur-

gisch element in den eeredienst van andere kerken.

Zij geven er soms hoog van op, hoe hun ziel

wordt opgetrokken, als zij maar onder de machtige

booggewelven van een kathedraal zijn gezeten of

als op plechtigen toon de liturgie wordt gelezen

of als meesterlijke begeleiding het koraal door de

majestueuse ruimte doet dreunen.

De prediking is voor hen bijzaak geworden.

Zij verwarren kunstimpresie met religieuze aan-

doening.

En het kost kracht, hen die zich op dit pad

hebben begeven, van dwaling te overtuigen.

Wanneer hun eigen kerk hun ook zulk artistiek ge-

not verschaft, zouden zij niet in den vreemde

beurten.

Zij nemen het uw kerk kwalijk, dat die niet

meer met hun behoeften rekt.

Schoonheid gaat bij hen boven waarheid.

Zij willen, zonder dat zij het weten, den strijd

onzer vaders tegen de verkerkelijking van de kunst

en de verkunstiging van de kerk ongedaan maken.

Onkerkelijk wenschen zij niet te worden.

Maar de kerk, die het meest hun kunstaspiraties

in het gevele komt, heeft hun sympathie.

Ook dit kwaad heeft zonen van Gereformeerden

huize aangetast.

Het gebod huns Konings weegt hun niet zwaar.

Weer anderen hebben tot hun kerkgaan een bij-

zonderen prikkel noodig.

Nieuwsgierigheid of persoonsvereering zijn hun

kerkelijke drijfveren.

Hier is er een, die elken nieuwen predikant na-

hoop, in welke kerk deze ook predikt, als hij maar

orthodox is.

Reeds in Confidentie, 1873, blz 20 kon hij

schrijven:

En nu, mijn Fata Morgana, leg deze lezing

eens naast het laatste werk van Strauss, zoo ge

het in eigendom bezit, op uw schrijfbureau, en

zeg mij of zich pijnlijker bevestiging van mijn aan-

klacht tegenover onze moderne tegenstanders denken

laat?

In later dagen heeft Dr Kuyper voor het Moder-

nisme wel eens minder fraaie beelden gebruikt

dan dat van de „Fata Morgana”. Zoo noemde hij

het in De Standaard (Juni 1903) „een uitge-

knepen citroenschil, waar geen druppel meer uit-

komt”. En in De Heraut van 11 November 1900

sprak hij van „een geestelijk bankroet, zoals het

bij geen andere richting zijn weerga vindt. Een

weggestorven zijn bij levenden lijve”.

Toen in 'n volgend nr van De Heraut, 9 Dec.

1900, de Hoornsche Predikantenvergadering tegen

deze voorstelling opkwam, antwoordde Dr Kuyper:

Dat de moderne levensbeschouwing een toekomst

had, is nooit door ons betwist. Ook niet in Fata

Morgana. Maar wel, dat de moderne richting

als kerkelijke, als godsdienstige zienswijze gedaan

zou krijgen. En dit nu blijft zoo, ook na wat

de heeren te Hoorn over de galvanisatie, zoo

mogelijk, van hun doode hebben geredekaveid. Als

kerkelijke, als de godsdienstige behoefte bevredi-

gende richting is het Modernisme gekomen

en gegaan.

Reeds eerder, 5 Mei 1895, had hij dan ook in

De Heraut geschreven naar aanleiding van de

erkenntenis op de Moderne Theologen-vergadering,

dat een Moderne geen theologie meer had:

Nederland, de Moderne theologie is onder-

gegaan, en daarentegen is uit de Nachtschool de

Calvinistische theologie weer aan het opkomen.

Dat het nu hiertoe komen moest, lag in den

aard der zaak. Theologie onderstelt een bijzondere

openbaring, en waar deze bijzondere openbaring

geloofend wordt, smelt de filosofie ze in haar

smeltkroes op.

Deswege was de Moderne theologie sterk, zoolang

ze afbrak wat stond, maar werd klein en bleek ze

Hij verslijt soms meer predikanten in een jaar

dan schoenen.

Dit blijft vaak zoo bij hem, zoolang zijn voeten

hem kunnen dragen.

Daar geeft er een sterke voorkeur aan een be-

paalden predikant.

Of deze Gereformeerde, Hervormd of Luthersch

is, doet er niet toe, mits hij maar iets pikants

heeft.

En het is merkwaardig, waarin dat pikante al

wordt gezocht.

De een wordt geïmponeerd door de stem van

den dominee.

De ander door zijn excentrieke gestes, b.v. een

beweging, alsof hij zich steeds maar haren uit het

hoofd rukt.

De derde door zijn druk-doen.

De vierde door zijn aan de kaak stellen van

kerkmenschen.

De vijfde door zijn gebruik van stereotype uit-

drukkingen als eeuwigheids- en al in hun verschil-

lende samenstellingen.

De zesde door zijn onbegrijpelijke uiteenzettingen,